

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

۲۰۲۵/۰۱/۰۳

داکتر معمار حشمت الله اتمر

منار های غزنی

مقدمه:

منار سازی در ادوار مختلف تاریخی برای اهداف گوناگون مانند قدرت، راهنمایی کاروان ها، صلابت، پیروزی، فتح، دیده بانی، یادگاری ولی در کشور های اسلامی کنار مساجد غرض دید و ارایه آذان ساخته میشد. منار ها بیانگر طرح معماری و تزئینی نیز بوده، اغلباً در شهر های بزرگ و مشهور ساخته میشد که به معنی نشان دادن علامت و موجودیت شهر را بیان مینمود.

منار ها در کشور های اسلامی دارای فارم یا شکل پلانی دایروی، مربع، شش ضلعی، هشت ضلعی با در نظر داشت مواد قابل پیدایش منطقه مانند سنگ، خشت پخته در چندین طبقه اعمار و به مشاهده میرسد. در کشور عزیز ما افغانستان نیز منار ها از مواد ساختمانی چون سنگ، خشت پخته در چندین طبقه و دارای فارم یا شکل پلانی هشت ضلعی در قاعده بوده و در قسمت های بالایی شکل آن به دایره مبدل، اعمار و به مشاهده رسیده که برای تزئین روی کار آن از اشکال های منظم هندسی و آیات قرآنی استفاده شده است.

متن:

در ولایت غزنی دو منار به فاصله تقریباً ۶۰۰ متر (۱۹۶۸ فوت) از هم موقعیت و در دشتی باز در شمال شرقی شهر غزنی قرار دارند که یکی بنام منار سلطان مسعود سوم و دیگری آن بنام منار سلطان بهرام شاه که هر دو تقریباً یکسان یعنی تئپیک اند.

تصویر فضایی از منار سلطان بهرام شاه غزنوی

تصویر فضایی از منار مسعود سوم غزنوی

ارتفاع مناره ها در قرن نوزدهم میلادی ۴۴ متر بوده، قبل از اینکه نیمه بالایی هر دو منار در زلزله سال ۱۹۰۲ فرو ریزد.

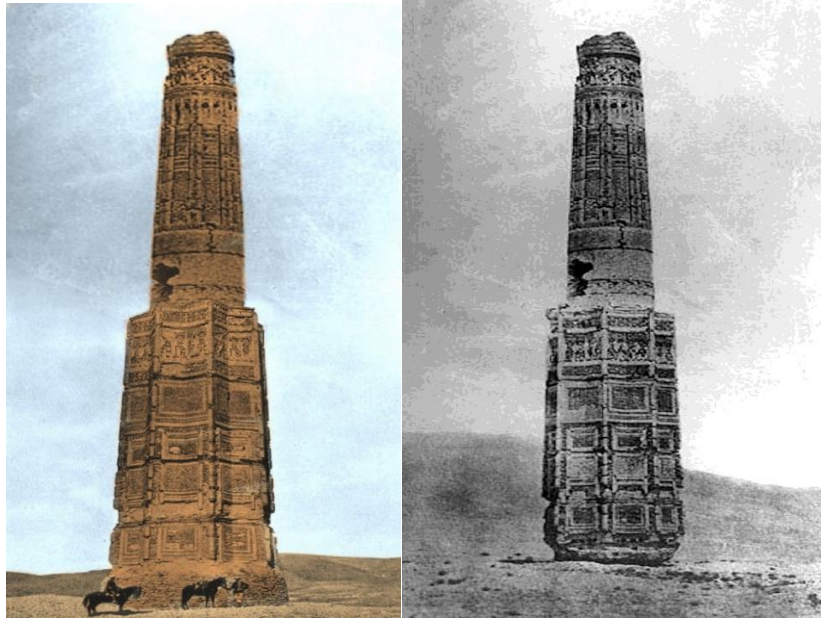
اکنون هر دو منار ها حدود ۲۰ متر ارتفاع دارند که از خشت و گل پخته ساخته شده اند.

سطح منار ها (برج ها) با نقش های هندسی پیچیده و آیات قرآنی بر روی کاشی های سفالی استادانه تزئین شده است. در سال ۱۹۶۰، هر دو منار با سقف های فلزی در یک تلاش محدود برای نگهداری نصب شده اند، قابل یاد آوری است که ویرانه های کاخ سلطان مسعود سوم نیز در نزدیکی منار مسعود سوم قرار دارد.

د پانو شمیره: له 1 تر 6

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنی دلیکنیزی بنی پازوالی د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرو مخکې په خیر و لولئ

تصویر قدیمی از منار مسعود سوم، غزنی که در قرن 19 میلادی عکاسی شده است (منبع - انترنت)

منار مسعود سوم:

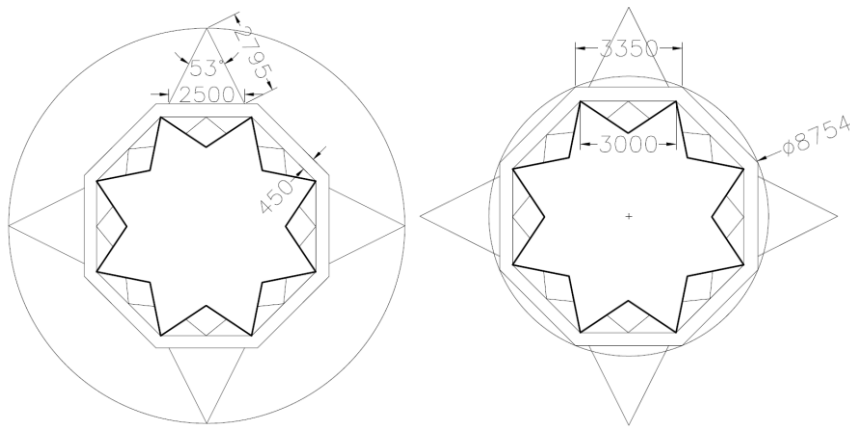
این منار (مناره، برج) بین سال های 1099 تا 1115 میلادی ساخته شده است. مواد ساختمانی آن خشت و گل پخته بوده و در آن مصالح نوع گل به کار رفته که مشخصات و ترکیب آن میتواند بعد از تست های دقیق لابراتواری به دست آید.

این منار تا سال های ۱۹۰۲ میلادی دارای ارتفاع چهل و چهار (۴۴) متر بوده که قسمت بالایی استوانه یی آن یعنی بالاتر از بیست متر از سطح زمین در زلزله سال 1902 فرو ریخته است. اگر به تصاویر قدیمی نگاه شود معلوم میشود که تمام قسمت های بالایی آن که در حدود ۲۴ متر میشود بصورت مکمل فرو نه ریخته و قسمتی از آن به مشاهده رسیده که در حدود چهار (۴) متر میباشد. اگر ما به تاریخ ۱۹۶۰ میلادی برگردیم چنین معلوم میشود که قسمت باقی مانده از منار (برج) که شکل دایروی داشته و در آن درز های بزرگ به مشاهده می رسد و در اثنای نصب پوشش به شکل غیر فنی و عجولانه الی شکل ستاره یی در پلان تخریب شده است. این کار طوری خاطر نشان میسازد که قسمت بالایی آن وجود نه داشته و ارتفاع منار همین حالت موجوده یعنی ۲۰ متر است.

اگر دقت نمایم، تمام منار ها با بیس (بیس یا قاعده) بزرگتر آغاز و به شکل مخروطی دارای ختم کار میباشد. با در نظر داشت تیوری ساختمان های منار ها میتوانیم قسمت بالای منار مسعود سوم را تصدیق نما ییم. به نظر من بهتر بود تا قسمت های باقیمانده منار که در پلان شکل دایروی و در نما شکل استوانه یی داشت نیز حفظ میگردد و امروز میتوان با سراحت از ارتفاع چهل و چهار متری آن دفاع نمود. چیزی مهمی که در باره منار متذکره نوشت، همانا عدم مراقبت درست و به موقع از طرف شاهان و حکمرانان وقت بوده که در وقت و زمان مناسب آن به ترمیم کاری آن توجه نه شده و باعث به وجود آمدن درز ها، فرو ریزی خشت کاری های تزئینی رویکار به مرور زمان و حوادث طبیعی به وقوع پیوسته است.

د پانو شمیره: له 2 تر 6

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلیکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکي په خبر و لولئ

پلان عمومی منار مسعود سوم / اندازه به ملی متر است

پلان عمومی منار مسعود سوم

اگر به پلان اصلی منار توجه نماییم این منار از فارم های مختلف به ارتفاعات مختلف اعمار گردیده است که همه در فارم یا شکل دایروی ترسیم و اعمار شده است.

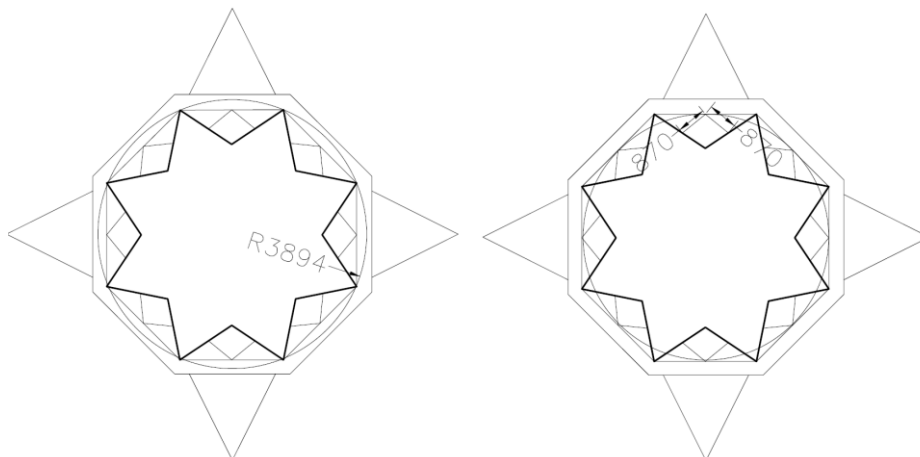
اشکال مختلف موجوده به اطراف منار در تصاویر قبلی به مشاهده نمی رسد و لی بعد از ترمیم و باز سازی آن شکل های منظم هندسی به اطراف منار دیده میشود.

فرش اطراف منار توسط سنگ های پارچه کوهی و مصالح سمنت و ریگ فرش و باز سازی گردیده است.

پلان اصلی منار دارای شکل منظم هشت ضلعی بوده و از سطح زمین موجوده به اندازه یک مترو پنجاه سانتی (۱۵۰) ارتفاع دارد، این فارم هشت ضلعی منظم در دایره به شعاع ۴۳۷ سانتی متر ساخته شده که طول خارجی فارم هشت ضلعی یعنی طول هر ضلع آن مساوی به ۳۳۵ سانتی متر اندازه گیری شده و در ساحه موجود میباشد، بنا میتوان گفت که قطر فارم هشت ضلعی موجوده مساوی به ۸۷۵ سانتی متر میباشد.

عرض یا ضخامت بخش منار که دارای فارم هشت ضلعی است ۴۵ سانتی متر بوده و از سمت بیرون به مشاهده میرسد.

در چهار سمت فارم هشت ضلعی مثلث حادالزاویه به مشاهده میرسد که ضلع متصل به ضلع هشت ضلعی آن مساوی به ۲۵۰ سانتی متر، زاویه مقابل ضلع یاد شده ۵۳ درجه و دو ضلع دیگر آن مساوی به ۲۸۰ سانتی میباشد که به شکل مثلث متساوی الساقین به نظر رسیده و ارتفاع آن از فرش موجوده زمین به ۴۵ سانتی متر میرسد.

پلان عمومی منار مسعود سوم / اندازه ها به ملی متر است

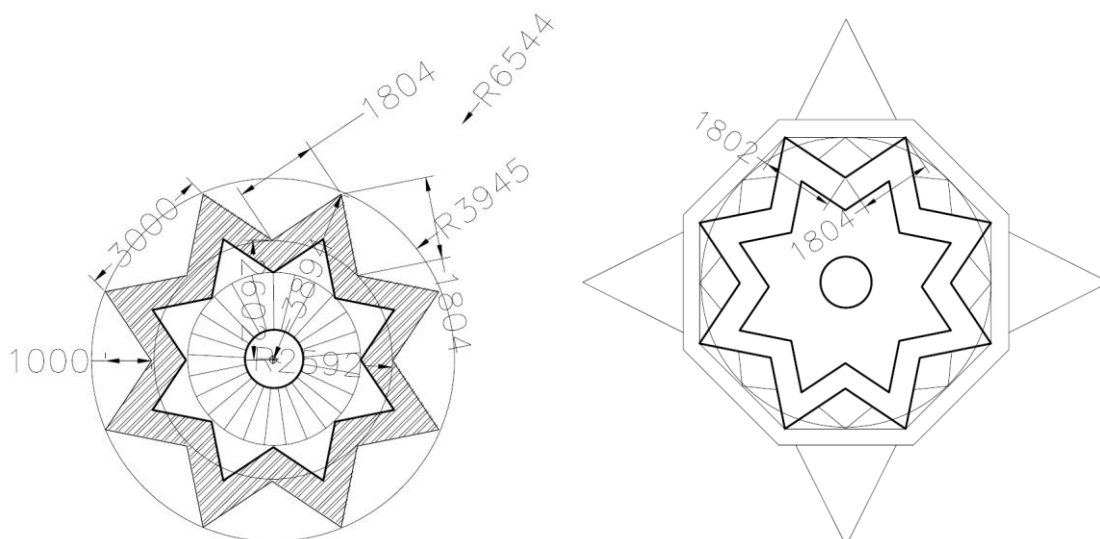
بعد از ارتفاع ۱۵۰ سانتی متر یعنی فارم هشت ضلعی منظم فارم یا شکل منار تغییر نموده و به شکل ستاره هشت ضلعی تبدیل گردیده است.

این شکل یعنی ستاره هشت ضلعی در دایره ای با شعاع ۳۹۰ سانتی یا قطر ۷۸۰ سانتی متر اعمار گردیده و الی ارتفاع ۱۸.۵ متری یا پوشش ادامه دارد.

د پانو شمیره: له 3 تر 6

فاصله بین دو نوک ستاره مساوی به ۳۰۰ سانتی متر بوده و در کنج های داخلی دیوار های هشت ضلعی متصل است، همچنان در بین دو نوک یا راس ستاره یک مثلث سر چپه نیز به مشاهده رسیده که با اضلاع ستاره ها، شکل یا فارم لوزی را تشکیل میدهد.

فارم یاد شده دارای چهار قطار خشت کاری با مصالح سمنت و ریگ کار گردیده که ارتفاع آن به ۴۵ سانتی متر میرسد.

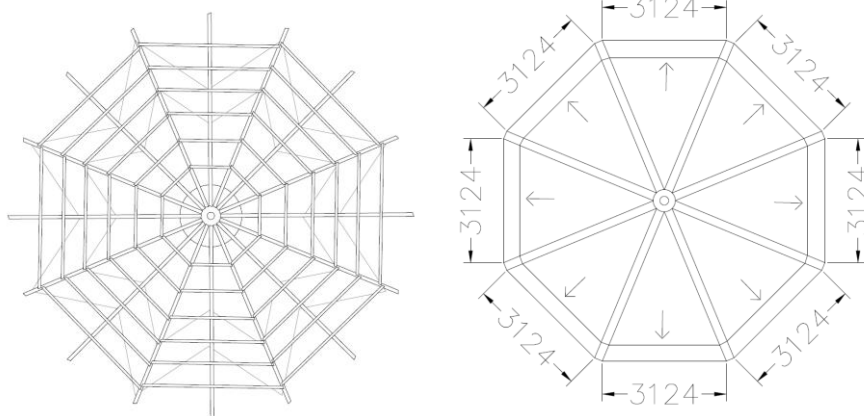
پلان عمومی منار مسعود سوم/ اندازه ها به ملی متر است

طوریچه ذکر گردید فاصله بین دو نوک ستاره ۳۰۰ سانتی بوده ولی طول هر ضلع ستاره مساوی به ۸۷ سانتی متر میباشد، قسمت داخلی نوک ستاره در دایره ای به شعاع ۲۶۰ سانتی متر یا قطر ۵۲۰ سانتی متر اعمار گردیده است. طوریکه منار ها از نزدیک ملاحظه گردید کدام در (دروازه داخلی) به منار دیده نمی شود ولی امکان دارد این منار دارای دروازه های دخولی بوده و در داخل آن زینه های مدور به دور یک پایه بزرگ وجود داشته باشد. مگر به مرور زمان، حفظ دقیق اثر و غرض جلوگیری از حفاریات، تحقیقات خود سرانه و غیر فنی مسدود شده باشد. غرض اثبات موضوع یعنی خالی بودن قسمت های داخلی آن میتوان کلکینچه های موجود در نما های منار را تذکر یا قلمداد نمود.

همچنان از نگاه کردن و مطالعات دقیق در دیگر منار های قدیمی میتوان گفت که عرض دیوار های منار هشت ستاره مسعود سوم ۶۰ سانتی متر میباشد.

با لا شدن به روی کلکینچه ها و داخل شدن به منار ضرورت به خوازه های فلزی بیرونی یا ماشینری مانند کرن کجاوه دار (باکت کرن)، اخذ اجازه وزارت محترم اطلاعات و فرهنگ، وسایل و تجهیزات عصری را مینماید تا به منار داخل و تحقیقات دقیق و موثری را انجام داد.

قابل یاد آوری است که غرض نقشه برداری های دقیق برای ضخامت دیوار های داخلی منار ها میتوان از کمره های مخصوص اکسری استفاده نمود.

پلان شده بندی پوشش منار غزنی / پلان پوشش (آهن پوش) منار غزنی / اندازه ها به ملی متر است

طوریک ذکر گردید به روی منار تزئینات اشکال هندسی و نوشته های از آیات قرآنکریم نوشته و به خوبی مشاهده میشود، ولی در بعضی از قسمت ها نظر به عدم توجه زامداران وقت بعضی از خشت های آن فرو ریخته و به زمین اصابت که درین جریان توته و پارچه شده است.

سایز خشت که در انزمان به کار رفته نظر به ملاحظه دارای ابعاد ذیل میباشد:

۱. طول ۲۰ سانتی متر

۲. عرض ۲۰ سانتی متر

۳. ضخامت ۵ سانتی متر

اگر به نمای منار دقت شود معلوم میشود که بعد از هر چهار متر یک رینگ چوبی بالای دیوار های منار کار گردیده که بیانگر قوت دیزاینر ها و معماران و قوت را نشان داده و ثابت کننده تجربه ارتفاع خشت کاری بالاتر از چهار متر، ایجاب رینگ رامی نماید.

چون در آنوقت نه کارنکریت مروج بود و نه هم سیخ گول کشف شده بود تنها کاری که معماران میتوانستند جهت مقاوم سازی ساختمان ها انجام دهند همانا استفاده از چوب به شکل رینگ یا گادر بود.

تصاویری از منار های غزنی

د پانو شمیره: له 5 تر 6

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلیکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاره ده ، هيله من يو خپله لیکنه له رالیرولو مخکي په څیر و لولئ

گرچه در بسیاری از مقالات ارتفاع اساسی یا اولی منارها را چهل و چهار (۴۴) متر و قسمت باقی مانده و یا ارتفاع موجوده منار را در حدود بیست (۲۰) متر نوشته اند، اما در سنگ نوشته باز سازی شده منارها با تفاوت اینکه ارتفاع موجوده را بیست و سه (۲۳) و ارتفاع قبلی را پنجاه و پنج (۵۵) تذکر داده اند. در قسمت نوشته های بالایی که به شکل برجسته و ایات متبرکه قرآن کریم نوشته اند، سوره فاتحه آن نسبت به دیگر آیات به صورت درست و نسبتاً واضح خوانده میشود که به سبک خط کوفی نوشته شده است.

نوشتار دیگر غیر از آیات متبرکه قرآنی نیز با نگاه عمیق و فکر قابل خوانش است که راجع به معرفی سلطان مسعود نوشته شده است.

چیزیکه در سنگ نوشته توجه همه را به خود جلب مینماید همانا در مورد چگونگی و عزم منار تذکر به عمل آمده است.

منار به مقصد ذیل ساخته شده است:

۱. به منظور گفتن آذان

۲. نماد از یادگار، عظمت، قدرت شاهان و امپراتوران

۳. نماد عدل و عدالت

اگر به مناره ها دقت نماییم چنین به نظر میرسد که بعضی از قسمت های بالایی و قسمتی از تهداب های آن به شکل ساده و غیر فنی ترمیم شده باشد که این نوع ترمیم کاری و یا باز سازی سبب از بین بردن زیبایی آن شده است.

تصاویری اندازه گیری از منارهای غزنی

د پانو شمیره: له 6 تر6

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکې په څير و لولئ